Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 1997–1998

25 600 V

Vaststelling van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 1998

Nr. 82

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG

Vastgesteld 28 mei 1998

De vaste commissie voor Buitenlandse Zaken[1] heeft op 16 april 1998 overleg gevoerd met minister Van Mierlo van Buitenlandse Zaken over **het verslag van het bezoek van de minister aan Thailand en Indonesië** (Buza-98-114).
Van het gevoerde overleg brengt de commissie bijgaand beknopt verslag uit.

Vragen en opmerkingen uit de commissie

De heer **Hessing** (VVD) betreurde het dat het niet mogelijk was een structurele en integrale discussie te voeren aan de hand van landenbeleidsdocumenten over de bilaterale en multilaterale economische en humanitaire steun uit het Westen en over onderwerpen zoals veiligheid, economie, democratie en duurzame ontwikkeling. Hij sprak de hoop uit dat in de memorie van toelichting bij de komende begroting explicieter aandacht wordt besteed aan de Nederlandse bilaterale relaties.
De erkenning van Thailand dat de oorzaak van de problemen vooral in het land zelf ligt is een goede basis voor multilaterale dan wel bilaterale samenwerking. Komt er een follow-up op het verslag in de vorm van een notitie over de synergie tussen de economische en politieke samenwerking met Thailand? Welke concrete mogelijkheden ziet de regering om op korte termijn de samenwerking met Thailand te intensiveren?
Het is een goede zaak om de Nederlandse aandacht voor en samenwerking met Indonesië te intensiveren in een zakelijke relatie. Daarbij moet rekening worden gehouden met de ontwikkelingen in dat land, met name rond het IMF-akkoord. Het Westen moet een front blijven vormen tegenover Indonesië, zowel in financiële als politieke zin. Het moet ook perspectief bieden op steun bij vernieuwing en democratisering in Indonesië. Welke concrete ideeën heeft de regering omtrent de hulp bij het zoeken naar opties voor de aanpak van de sociale problemen?

Mevrouw **Dijksma** (PvdA) vroeg hoe de negatieve berichten van onder andere de Nederlandse vereniging van journalisten en Amnesty International over toenemende schendingen van de mensenrechten zijn te rijmen met de positieve geluiden in het verslag over de situatie op Oost-Timor. Zijn er aanwijzingen dat het aandringen op concrete verbeteringen en op

[1] Samenstelling:
Leden: Beinema (CDA), Van der Linden (CDA), ondervoorzitter, Blaauw (VVD), Weisglas (VVD), Van Heemskerck Pillis-Duvekot (VVD), H. Vos (PvdA), Verspaget (PvdA), Ybema (D66), Apostolou (PvdA), Van Middelkoop (GPV), Valk (PvdA), Sipkes (GroenLinks), Woltjer (PvdA), voorzitter, Hessing (VVD), Van den Bos (D66), Hoekema (D66), Marijnissen (SP), Verhagen (CDA), Roethof (D66), Rouvoet (RPF), Van den Doel (VVD), Meyer (groep-Nijpels), De Haan (CDA), Visser-van Doorn (CDA), Koenders (PvdA).
Plv. leden: Leers (CDA), Bremmer (CDA), Korthals (VVD), Van der Stoel (VVD), Voûte-Droste (VVD), Van Nieuwenhoven (PvdA), Lilipaly (PvdA), De Graaf (D66), Van Gijzel (PvdA), Van den Berg (SGP), Rosenmöller (GroenLinks), Van Oven (PvdA), Hoogervorst (VVD), Dittrich (D66), Hillen (CDA), Van Ardenne-van der Hoeven (CDA), Van Waning (D66), Leerkes (Unie 55+), Bolkestein (VVD), Hendriks, Bukman (CDA), Gabor (CDA), Dijksma (PvdA).

KST29961
ISSN 0921 - 7371
Sdu Uitgevers
's-Gravenhage 1998

naleving van de VN-resolutie inzake Oost-Timor positieve effecten heeft gesorteerd? Zij vroeg voorts naar de bevindingen van de trojka-missie naar Oost-Timor. Welke mogelijkheden ziet de Nederlandse regering om de mensenrechtensituatie in Oost-Timor te beïnvloeden? Zij bepleitte dat in EU-verband het Oost-Timorese vredesvoorstel wordt omarmd en dat Indonesië wordt gevraagd om een gebaar van goodwill door politieke gevangenen vrij te laten en de Oost-Timorese leiders te betrekken bij een tripartiet vredesoverleg.
De economische crisis in Indonesië mag er niet toe leiden dat goedbedoelde steun in verkeerde zakken terechtkomt. Deelt de regering de mening van de heer Pronk dat Nederland moet voorkomen dat de Soeharto-kliek in Indonesië zomaar miljarden van het IMF ontvangt? Welke garanties zijn er voor een sociaal vangnet in Indonesië? Moet er niet van tevoren al overeenstemming worden bereikt over randvoorwaarden die worden gesteld aan de uitvoering door de Indonesische regering van de IMF-maatregelen?
Stringente doorvoering van het pakket maatregelen van het IMF lijkt vanzelfsprekend. De PvdA-fractie heeft echter enige twijfel bij dit pakket vanwege het verband tussen de bosbranden en de expansie van de palmolieplantages. Het is niet denkbeeldig dat de door het IMF bepleite liberalisering leidt tot intensivering van de palmolieproductie. Is de regering bereid om in de contacten met Indonesië ruim aandacht te geven aan deze problematiek en te zoeken naar duurzame oplossingen? Zijn er mogelijkheden in EU-verband om hulp te bieden bij de tot nog toe tekortschietende bestrijding van de bosbranden?
In de kwestie Birma kiezen de ASEAN-landen voor constructief engagement, terwijl de EU een confronterende aanpak hanteert. In Indonesië heeft de minister echter toegezegd te zullen pleiten voor een soepelere opstelling van de EU tegenover Birma. Welke nadere argumenten zijn er voor dit gewijzigde standpunt?

De heer **Van den Bos** (D66) constateerde dat de minister de indruk heeft gewekt niet onwelwillend te staan tegenover het betrekken van Birma bij de EU-ASEAN-bijeenkomsten. Hij zag evenwel niet in hoe men met de militaire machthebbers van Birma aan dezelfde tafel zou kunnen zitten.
De westerse reactie op de politieke en sociale situatie in Indonesië is vooral gericht op economische hulp en hervormingen. Nederland zal echter ook via de EU ook aandacht moeten vragen voor de politieke situatie en de mensenrechten. Aangezien president Soeharto door de huidige situatie de eisen van de internationale gemeenschap niet gemakkelijk naast zich kan neerleggen, moet die internationale gemeenschap zwaardere druk uitoefenen op Indonesië ten behoeve van economische, politieke en sociale hervormingen. Wat is de samenhang tussen de presidentsverkiezingen en de economische situatie in Indonesië? Waaruit bestaat de nieuwe impuls die de bilaterale betrekkingen sinds het staatsbezoek in 1995 hebben gekregen? Karakteriserend voor de soms bizarre relatie tussen Nederland en Indonesië is de zinsnede dat de Indonesische autoriteiten hebben ingestemd met humanitaire hulp uit Nederland.
Wat houdt een duidelijk gebaar van Nederland inzake de financieel-economische crisis in? Hulp bij het zoeken naar opties voor de aanpak van de sociale problemen is niet hetzelfde als concrete hulp in de vorm van financiën en faciliteiten.
Waaruit blijkt dat er in Indonesië meer belangstelling bestaat voor de mensenrechten? De rapporten van Amnesty International laten juist zien dat de mensenrechtensituatie is verslechterd. Gezien de ontevredenheid onder de bevolking valt zelfs te vrezen dat de repressie in de komende tijd zal toenemen.
De heer Van den Bos vroeg naar de reactie van de Indonesische regering op het aanbod om vakbondsleider Pakpahan eventueel in Nederland te

behandelen en naar de gang van zaken rond de visumaanvraag van de heer Westerlaken, voorzitter van het CNV. Voorts sloot hij zich aan bij de vragen over Oost-Timor. Bovendien vroeg hij om in de besprekingen met de Indonesische regering uitdrukkelijk aandacht te vragen voor de problematiek van de bosbranden.

Mevrouw **Van Ardenne-van der Hoeven** (CDA) miste in het verslag de reacties van de gesprekspartners. Duidelijkheid over bijvoorbeeld de wijze waarop de Indonesische regering aankijkt tegen de bilaterale betrekkingen met Nederland zou goed zijn voor de toon en de aard van het contact. Onduidelijk is ook wat de minister heeft toegezegd. Zijn er concrete financiële toezeggingen gedaan of worden eventuele toezeggingen alleen in multilateraal verband gedaan? Is Nederland bereid om in bilateraal verband extra financiële ondersteuning te geven? Zijn er al nadere afspraken gemaakt om de economische betrekkingen met Indonesië verder uit te werken? Evenmin wordt ingegaan op de bosbranden op Kalimantan en op het politieke klimaat waarin de presidentsverkiezingen hebben plaatsgevonden. De mensenrechtensituatie moet niet alleen met de mensenrechtencommissie, maar ook met de Indonesische regering worden besproken. Wat heeft een dergelijk contact opgeleverd?
Mevrouw Van Ardenne noemde het verheugend dat er contact is geweest met mevrouw Megawati en verschillende mensenrechtenorganisaties, maar ongewenst dat deze contacten plaatsvinden via Poncke Princen vanwege de gevoeligheden in Nederland. Is het niet mogelijk om met andere woordvoerders namens KomnasHAM te spreken over bijvoorbeeld het verbeteren van betrekkingen tussen dat comité en een Nederlandse tegenhanger?
De situatie in Birma geeft geen aanleiding tot een soepelere houding van de EU. Waarom heeft de minister op zo korte termijn zijn houding op dit punt gewijzigd? Is hij bereid na te gaan welke mogelijkheden openstaan om Birmese vluchtelingen aan de grens met Thailand in Nederland een opleiding te laten volgen?
De indruk bestaat dat door de uitspraak van de heer Pronk dat er geen cent meer naar Indonesië gaat een krampachtige situatie op Buitenlandse Zaken is ontstaan, waardoor NGO's en MFO's niet in staat zijn om ruimhartig steun en hulp aan Indonesië te verlenen. Kan de minister dit rechtzetten?

Antwoord van de regering

De **minister** memoreerde dat het verslag aan actualiteit heeft ingeboet door de ontwikkelingen die na het bezoek hebben plaatsgevonden. De reis is echter van belang geweest, omdat tegenover beide landen duidelijk is gemaakt hoezeer de Europese Unie betrokken is bij Zuidoost-Azië.
In Thailand heeft men in antwoord op de financiële crisis de juiste bestuurlijke consequenties kunnen trekken en heeft men grotendeels kunnen voldoen aan de eisen van het IMF. Daardoor is een vertrouwenssituatie ontstaan en bestaat de verwachting dat de situatie in Thailand tegen het einde van dit jaar zal verbeteren en dat Thailand over enkele jaren weer volop aan de welvaartswedloop kan deelnemen. Nederland is in staat gebleken positieve signalen te geven door te blijven investeren. De politieke structuur in Indonesië daarentegen is een extra handicap gebleken om de juiste antwoorden te vinden op de crisis. Het door president Soeharto gelanceerde currency board system is niet meer aan de orde, omdat het zich niet verenigt met het nieuwe IMF-akkoord. De minister heeft in Indonesië uitgesproken dat Nederland bereid is de mogelijkheden te bekijken voor een grotere handelsgarantieruimte om te voorkomen dat de handel in Indonesië stilvalt, maar dat voldaan moet worden aan de voorwaarden van het IMF en dat deze hulpverlening in multilateraal kader moet geschieden. De Nederlandse regering beraadt

zich op de vraag op welke wijze en in welke omvang de garantieruimte kan worden vergroot, bijvoorbeeld via de G-7. Besloten is dat Nederland 5 mln. bijdraagt aan het ASEM-trustfund voor onderzoek naar en bestrijding van de sociale effecten van de crisis en het verlenen van technische assistentie op het gebied van de hervorming van de financiële en bancaire sector. Als het interim-comité van het IMF en de G-7 zich positief uitspreken over het akkoord van 8 april jl., zal de Nederlandse regering positief bezien op welke wijze aan nieuwe initiatieven kan worden deelgenomen. Nederland heeft zich tevens bereid verklaard humanitaire hulp te verlenen aan het door droogte getroffen Irian Jaya.
Het is betreurenswaardig dat er in Nederland in principe veel geld en bereidheid beschikbaar is, maar door de gevoelige relatie niet aangewend kan worden. Het is dan ook verheugend dat de Indonesische autoriteiten hebben ingestemd met humanitaire hulp uit Nederland voor Irian Jaya, die ten goede kan komen aan de Indonesische bevolking. Dit vormt wellicht het begin van een verbetering van de relatie met Indonesië. In het algemeen is het van belang dat het Westen zijn betrokkenheid bij en geïnteresseerdheid in de crisis toont en daarbij streeft naar gelijkwaardige verhoudingen, met name tussen de EU en ASEAN.
Er heeft geen verschuiving plaatsgevonden van het standpunt ten opzichte van Birma. Weliswaar staat de «heiligheid» van de westerse verontwaardiging in dezen tegenover de praktische benadering van de buurlanden van Birma, maar het zou te ver gaan om de contacten met ASEAN te verbreken alleen vanwege de deelname van Birma. In het kader van zowel de EU als ASEAN wordt verder gezocht naar mogelijke oplossingen voor deze kwestie.
De mensenrechtensituatie op Oost-Timor blijft zorglijk, zij het dat er volgens KomnasHAM sprake is van een lichte verbetering en dat er in de afgelopen tijd wat minder vermissingen zijn. De minister benadrukte dat de kwestie van de mensenrechten voortdurend aan de orde is in de contacten met mensenrechtenorganisaties en binnen de EU en ook uitvoerig met de heer Alatas is besproken. Via de ambassade wordt ook altijd bepleit dat het Rode Kruis toegang krijgt tot gevangenkampen. Tijdens de 54ste zitting van de VN-mensenrechtencommissie hebben Nederland en de EU-partners zich hardgemaakt voor een resolutie inzake Oost-Timor, waarin Indonesië nadrukkelijk wordt opgeroepen de implementatie van voorgaande resoluties ter hand te nemen. De onderhandelingen over de status van Oost-Timor verkeren in een impasse, maar zullen op korte termijn worden hervat. Medio mei zullen de trojka-ambassadeurs een bezoek brengen aan Oost-Timor om zich een oordeel te vormen over de mensenrechten en de politieke situatie.
Van het begin af aan is de kritiek van de heer Pronk op de economische situatie in Indonesië en op de mogelijkheden en beperkingen van de Nederlandse hulpverlening inhoudelijk gedeeld door de regering. De toonzetting van die kritiek is echter op een bescheiden en correcte manier aangepast, omdat regeringen niet op een dergelijke toon over elkaar spreken.
De minister zei dat de situatie op Kalimantan uitvoerig door de EU wordt behandeld en dat mevrouw De Boer zich namens de Nederlandse regering daarmee bezighoudt. Verder wees hij erop dat het onjuist is om er in het algemeen van uit te gaan dat een land dat in problemen verkeert de eisen van de internationale gemeenschap niet naast zich kan neerleggen.
Aan de heer Pakpahan is aangeboden om zich in het buitenland te laten behandelen. Het is evenwel nog niet bekend hoe de Indonesische regering zal reageren op een dergelijk verzoek van de heer Pakpahan. Aan de heer Westerlaken is een visum geweigerd vanwege zijn opstelling in ILO-kader, vermeende uitspraken ten tijde van de uitreiking van de Geuzenpenning aan mevrouw Pakpahan en ervaringen van de Indonesische autoriteiten

tijdens zijn vorige bezoek aan Indonesië. De regering steunt de heer Westerlaken in diens pogingen om een visum te verkrijgen.
De minister was van mening dat het van ouderwets paternalisme getuigt om aan te geven wie als woordvoerder van een organisatie kan optreden. Hij sprak zijn respect uit voor het werk van Poncke Princen als mensenrechtenactivist. Hij wees erop dat hij contact heeft gehad met zowel de officiële mensenrechtencommissie KomnasHAM als de mensenrechtenorganisaties die als NGO's werkzaam zijn in Indonesië, onder andere de organisatie van Poncke Princen.

Nadere gedachtewisseling

De heer **Hessing** (VVD) vroeg wat de zinsnede over de aangeboden hulp bij het zoeken naar opties voor de aanpak van de sociale problemen betekent en welke projecten de regering daarbij concreet voor ogen staan.

Mevrouw **Van Ardenne-van der Hoeven** (CDA) herhaalde haar vraag of als gevolg van de uitspraak van de heer Pronk NGO's en MFO's worden belemmerd om humanitaire hulp te verlenen aan Indonesië. Voorts vroeg zij om steun voor de Birmese vluchtelingen aan de Thaise grens.

Mevrouw **Dijksma** (PvdA) vroeg wie in Indonesië het sociaal vangnet gaat opzetten en op welke wijze dat wordt gefinancierd.

De **minister** gaf aan dat Nederland medewerking heeft verleend aan een aantal internationale initiatieven, onder andere in ASEM-verband. Hij noemde het aanbod om humanitaire hulp te bieden ten behoeve van Irian Jaya, assistentie te verlenen bij de bosbranden en oplossingen te zoeken voor het nijpende tekort aan medicijnen.
Hij zegde toe de commissie nader te informeren over de hulpverlening door de NGO's en MFO's, alsmede over de Birmese vluchtelingen.

De voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken,
Woltjer

De griffier van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken,
Hommes